

В. Ф. Опришко, д-р юрид. наук, проф.,
чл-кор НАН України,
декан юридичного факультету
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

Н. А. Фукс, канд. екон. наук, доц.,
заступник завідувача кафедри
правового регулювання економіки
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ У НЕПРОФІЛЬНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Досліджено сучасний стан підготовки юристів непрофільними вищими навчальними закладами України на прикладі вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» та запропоновано шляхи її удосконалення.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, юридична освіта, юридична професія, галузеві стандарти.

Исследовано современное состояние подготовки юристов непрофильными высшими учебными учреждениями Украины на примере высшего учебного учреждения «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана» и предложены пути ее усовершенствования.

Ключевые слова: высшее учебное учреждение, юридическое образование, юридическая профессия, отраслевые стандарты.

Present state of training of lawyers at higher educational establishments with other than legal bias has been investigated (with Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman taken as an example). The ways of its improvement have been suggested.

Key words: higher educational establishment, legal education, legal profession, branch standards.

Постановка проблеми. Останнім часом доволі часто доводиться чути з офіційних джерел — від представників уряду, зокрема, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, керівників окремих юридичних вищих навчальних закладів, із засобів масової інформації, про відсутність потреби у юристах через так зване їх «перевиробництво», яке, в свою чергу, призвело до перенасичення вітчизняного ринку праці фахівцями юридичної спеціальності, що особливо далось взнаки в умовах сучасної фінансово-економічної кризи.

Так, у вступному слові на засіданні уряду від 28 вересня 2011 р. Прем'єр-міністр України М. Я. Азаров зазначив, що трансформації нашого суспільства за часів незалежності призвели до серйозних викривлень в освіті, які гальмують модернізацію економіки. Юристів і маркетологів у нас більше, ніж токарів і електрозварювальників. Зокрема, у 2011 р. вітчизняні вищі навчальні заклади випустили 94 тисячі магістрів, з них 28 тисяч економістів, понад 8 тисяч менеджерів, 8 тисяч юристів, 1,5 тисяч міжнародників, що разом складає майже половину магістрів. Водночас для інших галузей, які визначені як пріоритетні та спроможні підняти вітчизняну економіку і рівень життя в країні, підготовлено фахівців незрівнянно менше: для біотехнології — 120 магістрів, фармації — 182, електроніки — 324, приладобудування — 156, легкої промисловості — 147. Прем'єр-міністр звернув увагу на необхідність надання пріоритету у підготовці інженерів, технологів, робітників, які здатні перебудувати країну, оскільки це є вимогою сучасного розвитку, і доручив Міністерству економічного розвитку і торгівлі України разом з Міністерством соціальної політики України та Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України із залученням Національної академії наук України провести глибокий аналіз перспективних тенденцій на ринку праці та розробити проект балансів між демографічною ситуацією, фаховою підготовкою і розвитком економіки¹.

Подібного змісту заяви є справедливими з погляду безпідставного ігнорування потреб пріоритетних галузей економіки у фахівцях технічних спеціальностей, що стало наслідком незбалансованої політики, яку проводить держава у сфері освіти і науки. Проте це аж ніяк не означає, що, зокрема, юристів в Україні підготовлено більше, ніж того потребує економіка і суспільство.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми вищої юридичної освіти в Україні активно обговорюються в наукових колах, на шпальтах газет, в Інтернет-виданнях. Вважаємо слушною думку доктора юридичних наук, професора, старшого партнера АТ «ЮФ Василь Кісіль і Партнери» В. І. Кисіля, який зазначає, що порівняно з іншими країнами, не можна говорити, що у нас на душу населення забагато юристів. В Україні є багато так званих юристів, чії дипломи про вищу освіту не відповідають їхньому фаховому рівню².

¹ Офіційний сайт Партії регіонів [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.partyofregions.org.ua/ru/news/direct_speech/show/5621.

² Підготовка юриста подібна до підготовки актора ... // Юридична газета. — 2007. — 21 червня. — С. 10.

На підтвердження висловленої тези доречно навести дані, які свідчать про те, що вітчизняну систему юридичних навчальних закладів слід розвивати: в Сполучених Штатах Америки на одну тисячу громадян припадає 34 юристи, в Німеччині — 17, в Японії — 14, а в Україні — лише 3¹. Виходячи з наведеного співвідношення, говорити про перенасичення вітчизняного ринку праці юристами не доречно. Водночас, за даними статистики, сьогодні на перших місцях з безробіття — юристи і економісти, хоча і державні структури, і суб'єкти господарювання відчують гостру потребу у кваліфікованих правниках. Отже, враховуючи добре відомий факт про те, що далеко не кожний випускник юридичного вищого навчального закладу або факультету може працевлаштуватися, питання слід ставити про те, чи відповідає система вітчизняної юридичної освіти реальним потребам держави і суспільства, а рівень підготовки правників — стандартам якості юридичної освіти, адже неналежно підготовлені юристи — це небезпека і для держави, і для суспільства, і для економіки.

Очевидно, що сучасна широка мережа юридичних вищих навчальних закладів і факультетів загалом не спроможна виконати поставлені завдання, задовольнити об'єктивні потреби сьогодення, що негативно позначається на якості підготовки спеціалістів, темпах розвитку економіки та формуванні правової культури суспільства. Тому й лунають непоодинокі заклики анулювати або не продовжувати ліцензії за спеціальністю «Правознавство» вищим навчальним закладам, які є непрофільними. Зокрема, подібні міркування висловила ректор Академії адвокатури України доктор юридичних наук, член-кореспондент Академії правових наук України, заслужений юрист України Т. В. Варфоломеева². У такому контексті досить часто стверджується, що саме запровадження підготовки юристів у непрофільних (технічних, технологічних, економічних, педагогічних тощо) вищих навчальних закладах і збільшення їх кількості, а, отже, і ліцензованого обсягу, призвело до перенасичення ринку праці правниками, у тому числі недостатньо кваліфікованими. На підставі цього, зокрема, пропонується скоротити набір абітурієнтів на юридичну спеціальність і зменшити чисельність вищих навчальних закладів і факультетів, які здійснюють їх підготовку. Як прави-

¹ Комаров В. Сучасні аспекти модернізації вищої юридичної освіти / В. Комаров // Право України. — 2009. — № 1. — С. 14.

² Умови прийому 2010: інтерв'ю з ректором [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.aau.edu.ua/ua/news/311/>

ло, такі категоричні заяви аргументуються ще й тим, що у непрофільних вищих навчальних закладах типу «авіаційний», «педагогічний», «культури» юридичні факультети відкриті для престижу або для досягнення інших цілей, до того ж у таких навчальних закладах наймані зі сторони викладачі начебто не завжди відповідально працюють. На жаль, усе це відбувається за умови відсутності в Україні галузевих стандартів «бакалавр права» і «магістр права», які б уніфікували вимоги до майбутніх фахівців у галузі права та забезпечили підвищення якості їх підготовки.

Беручи до уваги усе зазначене, на наш погляд, варто глибоко проаналізувати ситуацію, що склалася у сфері вітчизняної юридичної освіти, з тим, щоб визначитися чи дійсно в країні відбувається «перевиробництво» юристів і якщо так, то яких саме.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна, проголосивши себе суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1 Конституції України від 28 червня 1996 р.), прагне до повномасштабної розбудови усіх сфер суспільного життя — політичної, економічної, соціальної, культурної, духовної. З розвитком демократичних, ринкових інститутів потреби в юридичних кадрах зростають, адже в сучасному світі роль представників юридичної професії величезна і охоплює практично всі сфери життя суспільства.

Вирішення соціально важливих проблем у кожній із зазначених сфер життя є стратегічним завданням вищої освіти, реалізація якого передбачає забезпечення суспільства професійно підготовленими фахівцями, в тому числі і юристами. Державі з ринковою економікою юристи потрібні не лише для правоохоронних органів і судів, як за часів командно-адміністративної системи, притаманної СРСР, а й для забезпечення діяльності підприємств (установ, організацій) та інших структур різних галузей і сфер економіки — промисловості, агропромислового комплексу, транспорту, зв'язку, торгівлі, фінансів тощо, насамперед як суб'єктів цивільних, господарських та інших правовідносин.

Слід зазначити, що у 1991 р., на момент набуття Україною незалежності, в країні було лише п'ять вищих навчальних закладів, які готували юристів як для нашої держави, так і для інших держав¹. Тож на початку 90-х рр. ХХ ст. вітчизняна вища школа зі-

¹ Тацій В. Проблеми вищої юридичної освіти в Україні: нові виклики сучасних реалій / В. Тацій // Право України. — 2009. — № 1. — С. 5.

ткнулась з проблемою необхідності підготовки для новоствореної держави юридичних кадрів у великій кількості. Почали виникати нові юридичні вищі навчальні заклади (факультети), в тому числі і приватні. На сьогодні в Україні функціонує 288 вищих навчальних закладів (разом з відокремленими підрозділами), які видають випускникам диплом юриста¹, з них приватних юридичних закладів — 124. Лише у Києві налічується близько 50 вищих навчальних закладів, які готують юристів. Для порівняння: у Німеччині підготовку юристів здійснюють юридичні факультети 42 університетів, з яких 41 державний і 1 приватний².

З часу проголошення Україною незалежності підвищилась соціальна значимість юриспруденції, юридична професія стала однією з найпрестижніших. Проте на сьогодні насиченість країни юристами є недостатньою, оскільки їх підготовка й досі в основному здійснюється для правоохоронних органів і судової системи, де зосереджена переважна більшість юридичних кадрів. Водночас, враховуючи реальні потреби, в системі правоохоронних органів фахівців з вищою юридичною освітою замало. Складне становище з фахівцями середньої ланки в судах і в органах запису актів громадянського стану, де більшість працівників не мають спеціальної юридичної освіти.

Нині в органах державної влади та управління, у сфері економіки є багато посад, які потребують правової підготовки, однак через брак кадрів вони заміщуються фахівцями інших спеціальностей. Принципові зміни у діяльності державного апарату, правовому регулюванні економіки, фінансів, торгівлі, перехід суспільства до соціально орієнтованої ринкової економіки вимагають якісних змін в ідеології і методиці підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації юриста. Сучасна вища юридична освіта є складною системою, яка взаємодіє з політичною, економічною, культурною та соціальною системами і має забезпечувати їх розвиток висококваліфікованими фахівцями-юристами. Поставлене завдання не завжди може виконати так званий профільний вищий навчальний заклад.

Слід також відмітити, що останнім часом виявилися нові потреби у юридичних кадрах. Так, 14 листопада 2011 р. в Інформаційному агентстві УНІАН відбулася прес-конференція на тему «Юристи для галузі охорони здоров'я: проблеми підготовки, успі-

¹ Комаров В. Сучасні аспекти модернізації вищої юридичної освіти / В. Комаров // Право України. — 2009. — № 1. — С. 10, 11.

² Хелланд А. Юридична освіта в Німеччині / А. Хелланд, М. Вендіш // Право України. — 2009. — № 1. — С. 22.

хи і рішення», учасники якої звернули увагу на підвищення потреби у правовому захисті пацієнтів і лікарів, юридичній підтримці медичних закладів і наголосили на необхідності запровадження навчальної дисципліни «Медичне право» та інших медико-правових дисциплін у навчальні плани якомога більшої кількості вищих навчальних закладів¹. Актуальним також є питання підготовки юристів-нормопроектувальників². Сьогодні в Україні не існує жодного навчального закладу, який би готував майбутніх фахівців з юридичної техніки. Можливо, в цьому і немає потреби через необхідність таких спеціалістів у невеликій кількості. Проте, зважаючи на ту роль, яку відіграє фахівець з нормопроектування в правотворчій діяльності, в наш час виникає гостра потреба в навчальній програмі, яка б забезпечувала підготовку майбутніх чи підвищення кваліфікації вже працюючих у цій сфері юристів. Суттєву роль у зазначеному процесі відіграє диференціація в традиційних галузях права, внаслідок чого з'явилося, наприклад, комерційне, договірне, сімейне, транспортне, повітряне право тощо. Все це, своєю чергою, потребує новітньої школи з підготовки юристів саме за такими напрямками, проте в Україні вона досі не створена.

Таким чином, сучасний юрист — це різнопланова спеціальність, тому фахівець, який працює в юридичному управлінні банку чи страхової компанії, або суддя господарського суду чи слідчий відділу прокуратури або ж відділу податкової міліції, безперечно, окрім відповідної фахової підготовки, повинен мати знання та навички, які властиві тій сфері діяльності, в якій він працює. Інакше його праця не забезпечуватиме очікуваного результату. Не дарма серед молоді, яка має намір набути юридичний фах, нині популярним є прагнення до отримання диплома бакалавра у профільному вищому навчальному закладі, а в магістратурі вивчати вузькі спеціалізації, зокрема, ті, що не набули поширення (наприклад, в нашій країні залишається не розвиненим правове регулювання у сфері інтелектуальної власності, міжнародної економічної та зовнішньоекономічної діяльності, медицини, банківської справи, страхування, банкрутства, фондового ринку тощо).

¹ Юристи для галузі охорони здоров'я: проблеми підготовки, успіхи і рішення [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://pravotoday.in.ua/ua/press-centre/events-calendar/event-799/>

² *Цельєв О. В.* Проблеми підготовки юристів-нормопроектувальників в Україні / О. В. Цельєв [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/socgum/naukma/.../16_tselyev_ov.pdf.

Саме тому непрофільні вищі навчальні заклади, зокрема, такі провідні освітні установи, як Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Національний університет біоресурсів і природокористування України, Національний авіаційний університет, Національний транспортний університет, Київський національний університет культури і мистецтв та інші запровадили підготовку юристів, які могли б працювати у різних сферах діяльності, але насамперед у тій, на підготовці фахівців для якої вони спеціалізуються.

Так, юридичний факультет Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» готує фахівців за спеціальністю «Правознавство», господарсько-правова спеціалізація, на бакалавраті та у магістратурі за програмами «Правове регулювання економіки», «Міжнародне економічне право», «Господарське судочинство» та «Правове регулювання банківської діяльності». Національний університет біоресурсів і природокористування України здійснює підготовку правознавців для сільського господарства. Юридичний інститут Національного авіаційного університету спеціалізується на підготовці юристів, професійно готових до діяльності в авіакосмічній та інших галузях економіки, в сфері правового забезпечення виробництва, експлуатації та ремонту літальних апаратів, правової регламентації використання повітряного і космічного простору, забезпечення повітряних перевезень і безпеки польотів, що обумовлено розширенням міжнародного співробітництва України, зокрема, в авіаційній галузі. Факультет економіки, менеджменту і права Національного транспортного університету готує фахівців за спеціальністю «Правознавство», спеціалізація «Транспортне право», а випускники Київського національного університету культури і мистецтв зорієнтовані на професійну діяльність у центральних і регіональних органах культури. Отже, зазначені непрофільні вищі навчальні заклади готують юристів, пристосованих до реалізації набутих під час навчання знань і навичок у сфері, яка є споживачем кадрів за основним напрямом підготовки цих освітніх установ. Водночас, такі вищі навчальні заклади, як Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київський національний лінгвістичний університет та інші досі не визначилися зі своєю місією в освітньому просторі і продовжують готувати фахівців-юристів, які здатні працювати в різних сферах — органах державної влади та

управління, місцевого самоврядування, органах юстиції, юридичних службах фінансових установ, державних і приватних підприємств, навчальних і наукових закладах.

Як показує досвід, непрофільний вищий навчальний заклад краще відчуває потреби в юридичних кадрах тієї галузі господарства, на підготовці фахівців для якої він спеціалізується. Як ми вже зазначали, сьогодні достатньо, у порівнянні з іншими сферами, фахівців-юристів, які працюють у правоохоронних органах, органах судової влади тощо. Проте економіка, окремі її сектори й досі відчують потребу у правниках, іноді вузького, спеціалізованого спрямування. Таку потребу може прорахувати і задовольнити лише непрофільний вищий навчальний заклад, який готує спеціалістів за іншим основним напрямом — економічним. Варто, наприклад, замислитися про кількість підприємств, створених у формі акціонерних товариств, які нині функціонують в Україні, або кількість фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності та ін. Нині, за офіційним даними, кількість акціонерних товариств в Україні становить близько 32 тисяч, а зареєстрованих фізичних осіб — підприємців майже 2,5 млн осіб. Кожному з них не один раз доведеться за час своєї діяльності звертатися за юридичною допомогою до фахівців. Однак економічні відносини складаються з різних сфер — господарських, фінансових, податкових, банківських відносин тощо. Юристу, який працює у тій чи іншій сфері, треба розуміти природу тих процесів, які відбуваються в економічній системі держави. Лише у такому випадку він зможе надати кваліфіковану юридичну послугу. Можна навести ще не один подібний приклад, який вказує на необхідність здійснення підготовки юристів непрофільними вищими навчальними закладами, за умови, що вона є якісною і відповідає вимогам сьогодення.

Підготовка фахівців-юристів з економічним спрямуванням набула актуальності в Україні ще на початку 90-х рр. минулого століття. Тоді вперше заговорили про відсутність юридичних кадрів, спроможних працювати у господарській (економічній) сфері, оскільки за часів СРСР готували юристів широкого профілю, які переважно були зорієнтовані на роботу в правоохоронних та судових органах. В умовах ринкової економіки проблема професійної підготовки правників є ключовою, адже від прийнятих законів і підзаконних нормативно-правових актів залежить ефективність функціонування економіки. Прийняття невдалих нормативно-правових актів може порушити природні економічні зако-

ни, що призведе до економічного спаду, а то й до глибокої соціально-економічної кризи, що, своєю чергою, спричинить падіння рівня життя населення, руйнацію господарських зв'язків та ін. Для того, щоб уникнути негативних наслідків розвитку економіки необхідно вже в процесі професійної підготовки сформувані у майбутніх юристів уміння правильно використовувати фахові знання та передбачати наслідки для господарства залежно від ухвалення тих чи тих законів і підзаконних нормативно-правових актів і здійснення відповідних правових дій.

В основу сучасної економічної політики держави має бути покладена ідея побудови національної економіки, яка ґрунтується на принципах демократизації та рівності усіх форм власності, їх конкурентності, створення рівних умов для усіх суб'єктів господарювання та забезпечення оптимального поєднання ринкової саморегуляції економічних відносин суб'єктів господарювання і державного регулювання макроекономічних процесів. Досягти цієї мети лише зусиллями фахівців економічної спеціальності неможливо, оскільки насамперед необхідно забезпечити відповідне правове підґрунтя для формування економічної політики держави та її реалізації як на макрорівні, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання. Очевидною стає потреба у спеціалістах, компетентних у сфері права — господарського, інвестиційного, корпоративного, конкурентного, фінансового, податкового, банківського, земельного, аграрного та ін., адже право є одним із дієвіших інструментів регулювання економічних відносин. Іншими словами, юридична освіта є невід'ємним елементом механізму, що забезпечує поступальний розвиток держави та реалізацію її економічної політики.

Беручи до уваги зазначене, ідея створення юридичного факультету у складі вищого навчального закладу економічного спрямування не здається випадковою або такою, що спрямована лише на підвищення престижу навчального закладу¹. Успішна її реалізація була здійснена у Державному вищому навчальному закладі «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Ще у 1993 р. Міністерство освіти України (нині — Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України) надало провідному економічному вищому навчальному закладу України,

¹ Див.: *Опришко В. Ф.* Чи скорочувати юристів? / В. Ф. Опришко // Правда України. — 1989. — 3 січня.

знаному не лише в нашій державі, а й далеко за її межами, дозвіл на підготовку фахівців-юристів господарсько-правової спеціалізації у кількості 50 осіб на базі факультету міжнародної економіки і права, схваливши розроблену експериментальну навчальну програму підготовки юристів з економічним спрямуванням (сьогодні ліцензований обсяг набору абітурієнтів на юридичний факультет на освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра по денній формі навчання складає 295 осіб, по заочній — 250, а на освітньо-кваліфікаційний рівень магістра по денній формі навчання — 295, вечірній — 165, заочній — 250 осіб). А 30 червня 1999 р. міністром освіти України було підписано наказ про створення у складі університету юридичного факультету.

У 2002 та 2006 рр. на юридичному факультеті Київського національного економічного університету вперше в Україні були розроблені та відкриті магістерські програми «Правове регулювання економіки» та «Міжнародне економічне право», що стало результатом плідної співпраці факультету з провідними західно-європейськими вищими навчальними закладами. Зазначені програми виграли два гранти Європейської Комісії Євросоюзу «TEMPUS-TACIS» у 1999 р. на суму 500 тис. дол. США та у 2003 р. на суму 500 тис. євро. У 2009 р. юридичний факультет, враховуючи потреби сьогодення, розпочав підготовку магістрів за програмами «Господарське судочинство» і «Правове регулювання банківської діяльності». За період з моменту створення факультету по даний час (18 років) кількість студентів збільшилась у 44 рази, а конкурс на вступ до факультету серед абітурієнтів є одним з найбільших в Україні серед вищих навчальних закладів.

Останнім часом факультет відкрив нові перспективні напрями міжнародного співробітництва: східний, який був започаткований у вересні 2009 р. під час візиту делегації Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» до Центрального університету економіки та фінансів (м. Пекін, Китайська Народна Республіка), та європейський — представлений співпрацею з Європейською організацією публічного права. Також у 2011 р. була підписана угода про співпрацю з юридичним факультетом Білоруського економічного університету. Окрім цього, юридичний факультет Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» є членом Всесвітньої асоціації юристів.

Завдяки міжнародному співробітництву кілька десятків викладачів факультету отримали унікальну можливість зарубіжного стажування, а понад 30 студентів протягом відповідних семестрів на умовах включного навчання здобували знання в університетах-партнерах: Віденському економічному університеті (Австрія), Марбурзькому Філіппс-університеті (ФРН) та університеті Носамбрія (Великобританія). З 2011 р. студенти юридичного факультету в рамках партнерства на основі укладеної угоди стажуються в Європейській організації публічного права (Греція).

З кожним роком юридичний факультет Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» покращує рівень підготовки фахівців господарсько-правової спеціалізації, яка включає в себе не лише глибокі теоретичні знання з юридичних та економічних дисциплін, що є особливістю цієї спеціалізації, а й практичні навички професійної діяльності. Студенти, які навчаються на факультеті, вивчають не лише профільні правові дисципліни, а й найбільш важливі економічні, оскільки без належної економічної підготовки неможливо бути фахівцем у господарсько-правовій сфері. Слід також зауважити, що у рамках спеціальності студентам надається можливість опанувати навчальні дисципліни педагогіко-психологічного циклу, що дозволяє випускникам факультету отримати ще й фах викладача права.

Випускники юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» здатні на високому фаховому рівні забезпечувати юридичне супроводження не лише господарської діяльності, а й працювати в органах державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних, судових органах тощо. Цьому сприяє фундаментальна практична підготовка студентів, яка проходить на кращих базах практики, серед яких варто відзначити, зокрема, такі: Апарат Верховної Ради України, Вищий господарський суд України, Міністерство юстиції України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство фінансів України, Міністерство соціальної політики України, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Пенсійний фонд України та ін.

Активна співпраця юридичного факультету з базами практики сприяє подальшому працевлаштуванню випускників, значна кіль-

кість яких залишається працювати в тих органах, установах, підприємствах і організаціях, де вони проходили переддипломну практику. Піклування факультету про працевлаштування своїх випускників свідчить про турботливе ставлення до їхньої долі, їхнього майбутнього, наочно демонструє не лише розуміння, а й розв'язання найактуальніших проблем випускників керівництвом факультету.

З цією метою на факультеті функціонує Рада по працевлаштуванню, яка сприяє вирішенню питань працевлаштування випускників факультету. Завдяки роботі Ради по працевлаштуванню, що включає, зокрема, організацію щорічних зустрічей випускників з потенційними працедавцями, більшість випускників після закінчення навчання на юридичному факультеті отримує місце роботи за фахом. Так, за останні два роки зусиллями факультету працевлаштовано близько 200 випускників. На сьогоднішній день багато випускників юридичного факультету займають відповідальні посади в державних органах, а також в юридичних компаніях, фінансових установах, органах нотаріату тощо. Так, наші випускники М. В. Джигун — консул України в Республіці Сербія, О. Г. Пузанов — заступник голови Київської міської державної адміністрації, Я. В. Матузка — директор юридичного департаменту Міністерства фінансів України, С. С. Чирка — суддя Миронівського районного суду, Р. В. Новак — суддя Печерського районного суду м. Києва, М. З. Щегельський — директор юридичного департаменту ПАТ КБ «Надра», О. С. Черпаченко — експерт Європейської Бізнес Асоціації (Державне агентство земельних ресурсів України), А. М. Содоль — директор юридичної компанії «Аргумент — Консалтинг», Є. В. Старчук — директор юридичної компанії «Старчук, Плачинда та партнери». На досить важливих посадах працюють й інші випускники факультету.

Одним з важливих напрямків роботи колективу юридичного факультету є виховна робота зі студентами. Це обумовлено низкою об'єктивних причин, насамперед тим, що вчорашні школярі, а нині першокурсники приходять на факультет майже сформованими особистостями, кожен зі своїм інтелектуальним рівнем розвитку і певними поглядами на життя. Не дивно, що, відірвавшись від домівок і батьків, молоді люди прагнуть відчувати себе самостійними та дорослими. За таких умов вони можуть інколи стати заручниками власної свободи. Враховуючи це, колектив юридичного факультету вважає, що навчання і виховання — це органічно поєднаний процес формування професійних і

громадянських якостей фахівця, що має на меті підготовку високоосвічених спеціалістів з глибокою національною і патріотичною свідомістю, правовою, мовною, морально-етичною культурою, почуттям відповідальності та ініціативи. Формування студента як носія української культури, інтелігента, високопрофесійного фахівця та патріота України є головним завданням виховної роботи на факультеті, а відтак — обов'язком колективу викладачів і співробітників.

Зазначені вище засади покладені в основу системи виховної роботи з моменту створення факультету, провідне місце у якій займає інститут кураторства. Його функціонування базується на нормах Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту» і здійснюється згідно із Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затвердженим наказом Міністерства освіти України від 02 червня 1993 р. № 161, Положенням про куратора академічної групи, затвердженим Вченою радою Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» від 14 травня 2007 р., та Положенням про кураторів-консультантів навчальних груп, помічників кураторів груп і кураторів-наставників курсів, затвердженим розпорядженням декана юридичного факультету від 27 травня 2005 р.

Відповідно до зазначених нормативно-правових актів куратор-консультант академічної групи з перших днів допомагає студентам сформувати колектив групи, проводить як індивідуальну, так і групову організаційно-виховну та культурно-освітню роботу, моніторинг успішності, здійснює педагогічний контроль за дотриманням студентами моральних та етичних норм поведінки в навчальних приміщеннях, гуртожитках та на інших територіях навчального закладу. Інститут кураторства діє у кожній групі і на кожному курсі денної форми навчання, а також на кожному курсі вечірньої та заочної форм навчання. Всього на факультеті функції кураторів виконує 43 викладача.

Досвід роботи факультету також переконливо свідчить про те, що дієвим засобом виховання молоді у дусі кращих демократичних традицій, формування громадянського суспільства є студентське самоврядування. За допомогою студентських структур, що діють на юридичному факультеті, студенти можуть не лише захищати свої права, свободи, а й організувати студентське життя, задовольняючи соціальні, культурні, економічні та інші інтереси. Студентське

самоврядування покладено на Студентську Раду факультету, діяльність якої узгоджується зі студентським деканатом, очолюваним студентським деканом. В свою чергу, студентський деканат складається з голів комісій студентського деканату, а саме: комісії з навчально-виховної роботи, комісії з науково-дослідної роботи, комісії по роботі у студентських гуртожитках, комісії по організації юридичної практики і працевлаштування студентів, комісії зі стипендіального забезпечення, комісії з питань забезпечення прав студентів, комісії з організації студентського дозвілля, комісії по роботі з масмедіа, з питань спорту та туризму. Здійсненню виховної роботи сприяє й те, що на факультеті розроблена та діє «Комплексна система студентського самоврядування на юридичному факультеті», яка була схвалена на спільному засіданні Вченої ради факультету, студентського деканату та студентського профспілкового бюро факультету 6 вересня 2002 р. Важливу роль також відіграє студентське профбюро, серед завдань якого є захист соціально-економічних прав і інтересів студентів та організація студентського дозвілля. Як свідчить практика, студентське самоврядування сприяє гармонійному розвитку особистості студента, формуванню навичок організатора і керівника, допомагає в опануванні знань. Всього у роботі студентського самоврядування задіяно близько 180 студентів з різних курсів.

З метою об'єднання зусиль студентського та викладацького колективу факультету навколо загальнолюдських і моральних цінностей, цінностей юриста-професіонала на спільному засіданні Вченої ради факультету, студентського деканату та студентського профспілкового бюро юридичного факультету 2 листопада 2009 р. був прийнятий Морально-етичний кодекс студентів юридичного факультету, яким студенти керуються у своєму житті. Заради прищеплення поваги і любові до факультету, своєї майбутньої професії студентами було ініційоване та підтримане керівництвом факультету створення факультетських символів: прапора, гімну, гербу та статуї Феміди. Студенти є авторами атрибутики факультету, за їхньої участі здійснено студійний запис гімну, яким відкриваються усі урочисті заходи на факультеті.

Професія юриста є надзвичайно цікавою та багатогранною. З метою ознайомлення майбутніх юристів з практичною складовою діяльності та обміну досвідом на факультеті з 2004 р. функціонує Клуб цікавих зустрічей. Клуб створено для забезпечення задоволення професійних, творчих інтересів, дозвілля та

культурно-освітніх потреб не лише студентів, а й викладачів факультету. Його діяльність полягає в організації цікавих та яскравих зустрічей з відомими політиками, народними депутатами, юристами, діячами науки, культури і спорту. Студенти мають можливість безпосереднього живого спілкування із видатними особистостями: задавати питання, обговорювати актуальні проблеми сьогодення, висловлювати свої думки та ін. З моменту створення Клубу студенти факультету мали змогу зустрітися, зокрема, з такими відомими особистостями: Прем'єр-міністром України 2001—2002 рр., Головою Партії промисловців та підприємців України А. К. Кінахом; Головою Верховної Ради України II та V скликань, народним депутатом України О. О. Морозом; Головою Верховного Суду України В. В. Онопенком; Головою Центральної виборчої комісії В. М. Шаповалом; народним депутатом України, Головою Партії захисників Вітчизни Ю. А. Кармазіним; Суддею Конституційного Суду України Шишкіним В. І.; адвокатом А. А. Федуром; солістом групи «Океан Ельзи» С. І. Вакарчуком; Народною артисткою України, Героєм України Н. М. Матвієнко; поетом В. І. Семеновим; послом Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) в Україні Любомиром Копаєм; дипломатом І. І. Довганичем; всесвітньо відомим боксером В. В. Кличком та ін.

Особлива увага на факультеті приділяється художній творчості. При факультеті діє Центр художньої творчості юридичного факультету, в якому функціонують вокальна, хореографічна студії та студія акторської майстерності. З 2005 р. на факультеті започатковано проведення щорічного конкурсу української музики, пісні і танцю, участь у якому беруть як студенти, так і викладачі.

Надзвичайно ефективною формою правоосвітньої роботи є використання можливостей різних засобів масової інформації: всеукраїнських і регіональних газет — «Голос України», «Урядовий кур'єр», «Юридична газета», «Освіта», факультетської газети «Правознавець», на сторінках якої виступають викладачі та студенти факультету, телестудії «ЮФ-ТВ», яка у своїх випусках висвітлює події, насамперед правового характеру, що відбуваються в державі, університеті та на юридичному факультеті.

Протягом останніх десяти років юридичний факультет Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за національними рей-

тингами входить до п'ятірки кращих вітчизняних юридичних вищих навчальних закладів і факультетів. Досвід юридичного факультету визнаний Міністерством юстиції України як кращий і рекомендується для використання іншими юридичними вищими навчальними закладами та факультетами держави. Це, зокрема, обумовлено й тим, що керівництвом факультету значна увага приділяється підготовці науково-педагогічних кадрів. На факультеті функціонують аспірантура, інститут здобувачів, спеціалізована вчена рада за трьома спеціальностями (12.00.02 — конституційне право; муніципальне право, 12.00.04 — господарське право, господарсько-процесуальне право, 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право), видається збірник наукових праць «Правове регулювання економіки» та здійснюються інші заходи. Все це сприяє значному поліпшенню якісного складу кадрів. Так, на факультеті працює 5 докторів наук і понад 50 кандидатів наук, більшість з яких виконала і захистила свої дисертаційні роботи на факультеті. Нині співробітниками факультету готується більше 10 докторських та 30 кандидатських дисертаційних робіт.

Однак, незважаючи на отримані високі результати, доводиться констатувати, що підготовка висококваліфікованих юристів ускладнюється через відсутність впродовж тривалого часу галузевих стандартів підготовки бакалаврів та магістрів права. Це, своєю чергою, дозволяє окремим вищим навчальним закладам готувати не повністю сформованих фахівців з абстрактним уявленням про майбутню професію і таким чином дискредитувати роботу інших вищих навчальних закладів. Вважаємо, що юридична освіта, незалежно від спеціалізації, повинна відповідати одному стандарту, тобто в основу останнього мають бути покладені універсальні вимоги до майбутнього юриста.

Запровадження єдиних вимог до підготовки юристів у певній мірі могло б розв'язати проблему значної кількості вищих навчальних закладів різних форм власності, в яких готують правників, оскільки діяльність далеко не всіх з існуючих освітніх установ відповідатиме встановленим єдиним стандартам. Таким чином, запровадження Державних стандартів вищої юридичної освіти дозволить розробити критерії для визначення спроможності вищого навчального закладу здійснювати підготовку юридичних кадрів.

Необхідно також ретельно вивчити стан забезпечення юридичними кадрами з вищою освітою різних сфер і галузей економіки, інших сфер діяльності та визначити потреби в спеціалістах різних

спеціалізацій, передбачивши нові спеціалізації в юридичних навчальних закладах з урахуванням вимог сьогодення. Формування спеціалізацій випускників-юристів за тими напрямками, що справді відповідають потребам практики, має тривати.

Висновки. Підготовка юристів непрофільними вищими навчальними закладами є важливою і надалі, оскільки на часі чітка спеціалізація випускників-юристів. Сучасна економіка та юридична практика потребують розумного поєднання підготовки широкопрофільних і вузькопрофільних спеціалістів. Спеціалісти-універсали, котрі знають все і при цьому нічого, не витримують конкуренції. Нинішні роботодавці мають потребу у юристах, які спеціалізуються на певних галузях права, а тому випускники багатьох вітчизняних вищих навчальних закладів змушені після закінчення навчання самостійно здобувати відповідні знання і практичні навички. Зрозуміло, що вищі навчальні заклади, як і їх випускники, не можуть бути схожі один на одного. Кожен університет (академія, інститут) готує своїх, так би мовити особливих, випускників, але їх має об'єднувати рівень знань, навичок і вмінь, рівень культури, інтелігентності та порядності, готовність слугувати людині та закону. Це непросте завдання, але його реалізація — єдиний шлях до побудови сучасної Української держави.

Література

1. *Комаров В.* Сучасні аспекти модернізації вищої юридичної освіти / В. Комаров // *Право України*. — 2009. — № 1. — С. 9—15.
2. *Опришко В. Ф.* Чи скорочувати юристів? / В. Ф. Опришко // *Право України*. — 1989. — 3 січня.
3. Підготовка юриста подібна до підготовки актора ... // *Юридична газета*. — 2007. — 21 червня. — С. 10—11.
4. *Стефанчук Р.* Три проблеми університетської підготовки юриста. Від законодавців («кресвордистів») до правознавців / Р. Стефанчук // *Юридична газета*. — 2007. — 15 листопада. — С. 6.
5. *Тацій В.* Проблеми вищої юридичної освіти в Україні: нові виклики сучасних реалій / В. Тацій // *Право України*. — 2009. — № 1. — С. 4—8.
6. *Хелланд А.* Юридична освіта в Німеччині / А. Хелланд, М. Вендш // *Право України*. — 2009. — № 1. — С. 22—28.
7. *Цельєв О. В.* Проблеми підготовки юристів-нормопроектувальників в Україні / О. В. Цельєв [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/.../16_tselyev_ov.pdf.